

När blir nationalism och lönearbete stockholmssyndrom?

Stockholmssyndrom uppstår när hot får de som hotas att bli lojala med dem som hotar. I väldigt olika situationer uppstår detta märkliga fenomen. Vanligast är det möjligen inom familjer med hot och övergrepp. Men det kan uppstå hos andra som systematiskt domineras eller kränks.

Det blir svårare att upptäcka stockholmssyndrom när hotet är långvarigt och när det inte ses som hot eller våld av omgivningen, som exempelvis vissa fall av mobbning. Nedan funderar jag över några olika fenomen som skulle kunna vara intressanta att undersöka utifrån stockholmssyndrom.

1. Mikrostyrningen av arbetet skulle kunna leda till stockholmssyndrom. Ständiga mätningar av prestation är ett annat exempel.
2. Lönearbetare som hotas av avsked skulle kunna i vissa fall kunna utveckla stockholmssyndrom. Eller de som får anmärkningar och utskällningar från arbetskamrater och chefer. Här uppstår ibland en hyperlojalitet mot företag och mot chefer. Är detta en form av stockholmssyndrom? Eller är det ett närliggande, besläktat fenomen?
3. De som under långa perioder är utestängda från lönearbete, inkomster och utbildning kan utsättas för systematisk misstro och kontroll av socialförvaltning, försäkringskassa och arbetsförmedling vilket möjligen kan leda till stockholmssyndrom.
4. De som kämpar för att få uppehållstillstånd av svenska staten kan ibland utsättas för misstro från migrationsverk och polis. De kategoriseras som ickeönskvärda. En del av dessa skulle kunna utveckla en hyperlojalitet mot överhet och nationalstat. Det vore intressant att undersöka om detta fenomen blir stockholmssyndrom.
5. Även elever och studenter som utsätt för upprepade värderingar, bedömningar och betygsättanden skulle kunna utveckla ett stockholmssyndrom.

Det är frestande att analysera stockholmssyndrom som ett individuellt, psykologiskt fenomen. Möjligen är det snarare ett gruppfenomen.

Per Herngren

Stockholmssyndrom

Stockholmssyndromet är uppkallat efter det kända Norrmalmstorgsdramat i samband med ett rånförsök mot Kreditbanken på Norrmalmstorg i Stockholm, som ägde rum mellan 23 och 28 augusti 1973.

Symmetrisk metod

För att ovanstående exempel ska analyseras som stockholmssyndrom, eller inte, behöver man undersöka ifall stockholms-dynamiken reproduceras, eller inte reproduceras. Det är därmed inte fruktbart att göra en uppdelning av den här typen av fenomen utifrån "kontext". Frågan om olika saker är samma fenomen eller olika fenomen kan alltså inte avgöras utifrån omständigheter: som att stockholmssyndrom bara skulle gälla vid kidnappning eller under vapenhot.

Dynamiker som tar sig ur ett sammanhang och verkar i andra sammanhang kallar Deleuze för universaler, andra kallar dem absoluter. Jag har själv lanserat begreppet transaler (överskridare). Dessa begrepp visar på dynamiker och fenomen som inte är instängda i en speciell kontext. Kontexten förklarar därmed inte fenomenet. Men det går inte heller att generalisera. Transaler intervenerar i nya kontexter och agerar annorlunda. Det går inte att förklara en transal bara med transalen själv, och inte heller bara med kontexten där agerar. Nya relationer uppstår och dessa blir en del av förklaringen.

Relationer i en kontext blir delförklaringar. När det gäller stockholmssyndromet kan det handla om relationer som byggs upp mellan personer, saker, rumslighet tid, livsavgörande hot, underlåtelse och lojalitet som överlevnadsstrategier, bekräftelse och uppmuntran från den som hotar, bekräftelse av ordning och auktoritet.

Märk väl att det inte är självklart vad eller vem som agerar i komplexa dynamiker. Bruno Latour visar hur ting och platser kan agera och bli aktörer. För att komplexa syndrom och dynamiker ska kunna uppstå krävs dessutom medagerande, samverkan, resonans, följsamhet. Linjär förutsägbar kausalitet är inte dynamik.

Jämlik metod och jämlikt motstånd - Karen Barad & Bruno Latour

[Karen Barad](#) bryter med uppdelningen mikro och makro. Hon bryter sig också ut ur föreställningar om att vi skulle vara instängda i stora system som kapitalism eller patriarkat.

Karen Barad visar hur politisk förändring är möjligt utan att peka ut nationalstater och regeringar som aktörer i denna förändring. Många händelser styrs vare sig av regeringar eller stora företag. Det är alltså inte givet att nationalstater och företag alltid är mäktigare än motståndsgupper och folkrörelser. I texten lyfter jag fram likheter mellan Karen Barads queermaterialism och Bruno Latours föreställning om hur aktörer samagerar i svärmar.

Symmetrisk metod

Symmetrisk metod är när forskning, politisk teori, motståndsteori eller journalistik begriper olika aktörer utifrån jämlika teorier. Man använder exempelvis samma begrepp, samma förklaringsmodeller eller samma teorier för att förstå motståndsgupper, stater, familjer, grupper och organisationer. Det går därmed att mer exakt ringa in skillnader. Symmetrisk metod har utvecklats och finslipats främst inom kvantfysik och systemteori men senare även i aktör-nätverk teori och i realistiska filosofier.

Ifall en motståndsgrupp med ett halvt dussin personer, med tillgång till ett par bilar och några datorer, kämpar mot vissa specifika handlingar som utförs av en organisation som kallar sig USA (vilken både är lokaliserad till Washington och samtidigt verkar på mängder av platser runtom vår jord); är det inte nödvändigt så att USA kan dominera och undertrycka motståndsgruppen. Motståndsgruppen kan på många platser krossa eller tränga undan USAs

möjlighet att dominera.

Jämlik metod kan upptäcka hur den ena eller andra organisationen dominerar i olika situationer genom att undersöka vilka allianser och handlingar som i olika situationer och på lokaliserade platser samagerar med varandra.

Jag gör en avstickare till Bruno Latour innan jag återkommer till Karen Barads jämlika queermaterialism.

Jämlika aktörer

Bruno Latour definierar aktör som det som skapar skillnad. "In my vocabulary, an actor that makes no difference is not an actor at all." [1]

En aktör är aldrig den som bara överför eller förmedlar en skillnad. En aktör kan därmed inte vara helt kontrollerad av ett system, inte heller av en härskare eller av dominerande grupper. En aktör måste bidra med något själv för att bli aktör.

En aktör kan inte heller helt orsaksförklaras. Ifall man helt orsaksförklarar en aktör avsätter man aktören som aktör. Förklaringen blir aktören: "which means they are not actors at all: they simply carry the force that comes through them." [2]

Aktörer är aldrig ensamma aktörer. De agerar med miljontals andra aktörer, exempelvis bakterier, nervtrådar, torg, mötesrum, parlament, stolar, bord, organisationer: "action is always dislocated, articulated, delegated, translated." [3]

Ett subjekt eller en aktör är alltid samagerande, en medaktör bland andra medaktörer.

Bortom mikro och makro

Bruno Latour bryter med föreställningen att makro är större än mikro. Det vi kallar makro är ofta färre, eller enklare eller mindre komplext än det vi kallar mikro.

Jag (eller vi) som sitter och skriver den här texten består av fler varelser än alla människor på jorden. Som ni andra har jag (jaja ursäkt "vi" menar jag) ett

eller två kilo bakterier i kroppen. Jag är många, många fler än man kan föreställa sig.

“Macro no longer describes a *wider* or a *larger* site in which the micro would be embedded like some Russian Matryoshka doll, but another equally local, equally micro place, which is *connected* to many others through some medium transporting specific types of traces. No place can be said to be bigger than any other place, but some can be said to benefit from far safer connections with many more places than others.”[4]

Storleken avgör inte

Även Karen Barad bryter med uppdelningen stort och litet, stora organisationer och små grupper, väldiga system och små handlingar.

Världen består inte av olika nivåer, olika skalor: “the different scales of individual bodies, homes, communities, regions, nations, and the global are not seen as geometrically nested in accordance with some physical notion of size but rather are understood as being intra-actively produced through one another”[5].

Med Barad blir det inte heller självklart att globalt och lokalt är olika företeelser. Eller att geografisk närhet egentligen är närmare än stora avstånd.

“The relationship between the local, the regional, the national, and the global is not a geometrical nesting. Local, regional, national, and global are topological matters, intra-actively produced through one another”[6].

Under en specifik motståndskamp kanske organisationen USA kan bygga upp resonanser och samagerande tillsammans med Säpo, med metodologiskt nationalistiska föreställningar bland aktivister och protestgrupper, med överflöd av information på Facebook, samt med en kyrkas rädsla för att förlora statsbidrag. Resonans innebär att alla dessa ger varandra kraft.

En motståndsgrupp kanske bygger upp samagerande med en domstol, med ett par andra motståndsgrupper, med en feministisk clowngrupp, med en folkhögskola, med ett torg och kanske även med vädret. I en viss situation kan motståndsguppen med alla sina allianser soppa mattan med USA.

För att undersöka möjligheten till motstånd och hur makt blir makt behövs jämlika metoder. Jämlika metoder krävs också för att undersöka hur ojämlikhet blir ojämlikhet. Teorier som förutsätter över- och underordning osynliggör hur över- och underordning ständigt måste återskapas, varje dag, varje timme.

Jämlika metoder kan upptäcka möjligheter till motstånd, revolutioner och direkt performativt förverkligande, sådant som teorier som förutsätter stora maktsystem och ojämlikhet riskerar att dölja.

Per Herngren

2012-09-24, version 0.1.2

Referens

Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007.

Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005.

Per Herngrens [texter om Karen Barad](#).

Per Herngren, "[Hur materialism förändligar och idealiserar – Karen Barad I](#)", 2012.

Per Herngren, "[Bortom marknaden och samhället: trassel istället för sfärer – Karen Barad II](#)", 2012.

Per Herngren, "[Jämlik metod och jämlikt motstånd – Karen Barad III](#)", 2012.

Per Herngren, "[Politik är queer – Karen Barad – demokrati VIII](#)", 2012.

Fotnoter

[1] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 153.

[2] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 153.

[3] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-*

Theory, Oxford University Press, 2005, p 166.

[4] Bruno Latour, *Reassembling the Social An introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, 2005, p 176.

[5] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 245.

[6] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 246.

Existerar Sverige? Foucault & mikromakt

Den långa cyklisten pekar på sin karta. "Ursäkta, kan du visa mig vägen till Samhället?" Den andra cyklisten nickar som om hon förutsätter att jag vet vägen. Hon undrar i förbifarten om Marknaden möjligtvis ligger på vägen till Samhället. De skulle behöva köpa lite att äta och några tillbehör till sina cyklar, ifall de nu skulle hinna fram till Samhället innan kvällen.

foto Leif Herngren

Hur produceras makt ifall inte Makten existerar? Hur görs Sverige ifall inte Sverige existerar per se?

Genom att inte förutsätta att staten, samhället, nationen, kulturen, marknaden eller civilsamhället existerar som stora ordningar, nivåer, sektorer eller sfärer tvingas Michel Foucault att undersöka vad som egentligen händer i konkreta situationer, vid specifika tidpunkter.

“Historicism starts from the universal and, as it were, puts it through the grinder of history. My problem is exactly the opposite. I start from the theoretical and methodological decision that consists in saying: Let’s suppose that universals do not exist. And then I put the question to history and historians: How can you write history if you do not accept a priori the existence of things like the state, society, the sovereign and subjects?”¹

Resultatet av Foucaults analys av samhällen och makt blir ett annat sätt att begripa vad stat och samhälle är än den liberala utopin om individuella ordningar som existerar var för sig, i sig själv, som sig själv (per se, latin: i sig själv).

Makthavare-ateism

Tidigare har jag analyserat makthavare-ateism² som brytning med föreställningen att en organisation eller person skulle kunna förvara och ha

makt. Jag har också tagit upp brytningen med container-världsbild³ som tror att vi befinner oss inuti Sverige eller inuti Kapitalismen och innanför huden.

Michel Foucault förutsätter inte stora ordningar eller maktsystem där vi skulle vara instängda. Makt blir istället hur vi kopplar och riktar oss. Makt blir metoder, färdigheter och rutiner som vi och institutioner använder vid specifika tider och platser. Makt dyker upp och försvinner, återkommer vid olika tidpunkter, pulserar och flimrar. Makthandlingar svärmar med andra makthandlingar.

Foucaults forskning visar att staten inte har ett väsen: "the state does not have an essence. The state is not a universal nor in itself an autonomous source of power."⁴

Med Foucaults jämlika, makt-ateistiska, kritiska metoder upptäcker vi att politiska och vetenskapliga självklarheter ibland är fantomer. Och då och då faktiskt ren vidskepelse (skepelse: skepnad). Liberala och samhällsvetenskapliga vandringshistorier blir så självklara att den som ifrågasätter dem blir betraktad som idiot.

Foucault avmytologiserar staten: "The state is nothing else but the mobile effect of a regime of multiple governmentalities."

Mikromakt utan makro

Ifall vi förstår regerande och stat som kroppsliga vanor, färdigheter, sätt att prata, mikroinstitutioner, lydnadshandlingar så hamnar stat och regerande på samma nivå som familjer, dansklubbar, flaggstänger, stängsel och gränskontroller. Världen blir ganska platt snarare än bestående av olika nivåer: mikro-makro.

Michel Foucaults metod för att analysera makt hjälper oss dessutom att skissa en ontologi om samhällen och makt. Ontologi är läran om någots vara, om någots blivande. Foucaults maktanalys erbjuder en lära om *blivande* mer än en lära om *varat*. Eller snarare: *varat* är ett *blivande*. Varat är blivande igen och igen.

En jämlik, platt ontologi ger oss inte bara andra föreställningar om samhällen

och världar än liberala föreställningar om sfärer och nivåer, den ger oss också metoder för motstånd. Motstånd får därmed ingripa mer jämlikt i hierarkier vilka inte existerar per se utan som reproduceras gång på gång.

Visst, svärmar av familjer består fortfarande av många fler individuella familjer än alla kollektiv och queera hushåll. Och flimret av Sverige-punkter kan tyckas överväldigande. Men i praktiken är handlingarna inte så mycket större eller mindre än varandra, i varje fall inte så mycket som när metodologisk nationalism och container-världsbilder skissar upp väldiga ordningar.

Precis som makt och motstånd är vanor och rutiner som behöver tränas och finslipas för att fungera ihop så är Foucaults metoder och teorier mer träning än insikt. Det handlar om att öva mer än att förstå. Men visst, då och då tycker vi oss förstå vår värld. Att förstå makt som flimmer och punkter är möjligen mer begripligt när det gäller krig än stater. Det finns inget Krig bortom smattret av kulor och missiler. Missförstå inte det här! Kriget kan inte bara reduceras till kulor. Krig existerar också som vapenhandel, och vapenhandel existerar också i pensionsfonder och banker, och pensionsfonder existerar också som flykt över land och hav.

Jämlik metod och jämlik ontologi

Jämlik ontologi och jämlik metod undersöker hur ordningar och hierarkier uppstår och kollapsar, för att dyka upp vid andra tidpunkter, på andra platser.

Jämlik metod undersöker hur handlingar blir makt och underordning. Men jämlik metod undersöker inte hur handlingar tillsammans producerar en väldig ordning. Maktordningar är inte aggregering, ihopslagning av lydnadshandlingar till en väldig totalitet. Lika lite som familjer producerar en väldig Familj producerar marknader en väldig Marknad.

Den jämlika ontologin gör att motstånd inte kan reducera sig själv till åskådare. Hierarkier växer fram och svärmar med andra hierarkier. Vi står inte bredvid detta. Icke våldsmotstånd får därför också svärma med andra former av politik och motstånd. Det finns inget individuellt motstånd. Och tillsammans i allianser tränger motstånd undan förtryck och våld, överordning och underordning.

Det handlar inte om enkla fix eller success-stories. Lydnad kan lika gärna tränga tillbaka motståndet.

Jämlik metod undersöker hur vi agerar både makt och motstånd. Vi reproducerar makt och vi tränger undan och modifierar maktordningar. Det går inte att vara helt på ena sidan eller helt på andra sidan.

Foucault undersöker punkter i tid och rum, vart vi riktar oss och hur vi förflyttar oss. Det är också så som makt och motstånd blir till. Forskning, makt, motstånd skiljer sig därför inte så mycket från varandra.

Maktkritik lyckas lika lite som vetenskap, kapitalism eller staten skapa sig en egen domän vid sidan av: "the analysis of micro-powers, or of procedures of governmentality, is not confined by definition to a precise domain determined by a sector of the scale, but should be considered simply as a point of view, a method of decipherment which may be valid for the whole scale, whatever its size. In other words, the analysis of micro-powers is not a question of scale, and it is not a question of a sector"

Per Herngren

2015 10 10, version 0.1

Referens

- Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics, Lectures at the Collège de France, 1978-79*, New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Per Herngren, [Nationalstaten är religion: Rousseau](#), 2015.
- Per Herngren, [Civilsamhället samlas runt staten: Hobbes, Locke, Ferguson](#), 2015.
- Per Herngren, [Existerar civilsamhället? Michel Foucault](#), 2015.
- Per Herngren, [Civilsamhället som regeringens danspartner: Michel Foucault](#), 2015.
- Per Herngren, [Protesten ger staten makt: Michel Foucault](#), 2015.
- Per Herngren, [Kan kritisk lydnad begränsa staten? Foucault & civilsamhället](#), 2015.
- Per Herngren, [Civilsamhället rekryterar oss att regera: Michel Foucault](#), 2015.
- Per Herngren, [Existerar Sverige? Foucault & mikromakt](#), 2015.
- Per Herngren, [Frihet konsumeras av stat och företag: Foucault](#), 2015.
- Per Herngren, [Makthavare finns inte - makthavare-ateism](#), 2015.

- Per Herngren, [Makthavare finns ej: Erich Fromm](#), 2013.
- Per Herngren, [Träna bort containervärldsbilden](#), 2008.
- Per Herngrens övriga [texter om Michel Foucault](#).

Fotnötter

1 Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics, Lectures at the Collège de France, 1978-79*, New York: Palgrave Macmillan, 2008, p 3.

2 Per Herngren, [Makthavare finns inte - makthavare-ateism](#), 2015, Per Herngren, [Makthavare finns ej: Erich Fromm](#), 2013.

3 Per Herngren, [Träna bort containervärldsbilden](#), 2008.

4 Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics, Lectures at the Collège de France, 1978-79*, New York: Palgrave Macmillan, 2008, p 77.

5 Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics, Lectures at the Collège de France, 1978-79*, New York: Palgrave Macmillan, 2008, p 77.

6 Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics, Lectures at the Collège de France, 1978-79*, New York: Palgrave Macmillan, 2008, p 186.

Följa Foucaults metod för att läsa Foucault - bilaga

1. Ifall vi försöker förstå vad Foucault egentligen menade riskerar vi att gå åt fel håll: letar bakom texten. När jag läser Foucault försöker jag istället respektfullt följa Foucaults metod. Jag använder Foucault på Foucault. Var kommer det ifrån och vart är det på väg. Vad gör Foucault och hur kan vi göra samma för att greppa andra företeelser? Det innebär att vi får samarbeta med Foucault för att interвенера i den värld vi lever i.
2. Foucault lanserar inte en individualistisk teori som förklarar politik utifrån attityder och föreställningar. Inte heller skapar han en teori om hur en regering högt däruppe styr oss. Governmentality analyserar snarare medregerandet mellan grupper, organisationer och personer.

3. Governmentality är vanligtvis en analys av hur vi underordnar oss. Hur vi underordnar varandra. Men governmentality kan också bygga regerande som konkurrerar med annat regerande. Det är därför möjligt att använda governmentality för att analysera motstånd.